

נילה שלא בזמנה

מאת הרב משה אושפיזאי

בו יותר מבשלוחו אבל לא לומר, שמבטל מצוות עשה אם לא עשה בעצמו. ע"כ דברי הקובץ.

בין לדברי ה"קובץ" ובין לשי' מחה"ש אין על האב חיוב בתור אב, יותר מכל ישראל מיום השמיני והלאה, כי ביום השמיני התחיל חיובו של אב ובשקעה"ח של אותו יום נגמר חיובו של אב בתור אב, מעתה ואילך קם ליה חיוב חדש ככל ישראל המצווין למול על ערל שביניהן, מן הכתוב האומר שאברהם אע"ה נצטווה למול את יצחק בנו, בחיוב של אב לבנו, רק לשמונת ימים אבל מכאן ואילך לא נצטווה אברהם אע"ה בתור אב, אלא בתור איש ישראל, מדכתיב "המול לכם כל זכר". יסוד דבריהם הוא, שהוגדר חיובו של אב בתור אבי הבן, יתר על מצות מילה שנצטוו בה כלל ישראל, וע"כ יש לחלק ולהשאיר חיובו של האב אך ורק ליום השמיני בלבד, ומקור סברתם הוא הפסוק של "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים, כאשר צוה אותו אלקים".

אמנם ב"דבר אברהם" משיג על דברי הקובץ ואומר, כי הכתוב דוימל אינו אלא גילוי קרא, שאע"ה מל יצחק בנו כאשר נצטווה כבר מקודם, זה מן הפסוק "זאת בריתי אשר תשמרו ביני ובינכם, המול לכם כל זכר", כלומר שגם אברהם אע"ה יסוד ציוויו הוא מן הכתוב הקודם בפרשת "לך לך". הרי שאין לבנות יסוד מחודש זה מן הפסוק ד"וימל", ובאמת הדברים תמוהים במקצת מה"ת למילף לחיוב מהודש דאב, מדכתיב "וימל", בו בזמן שאין זה אלא גלוי התורה למה שעשה אאע"ה בציווי ה'.

מי שנדחה מילת בנו מחמת שקבעו הרופאים שא"א למולו ביום השמיני כראוי, והוא נימול לאחר יום השמיני, יש לעיין האם עדיין מוטל על האב, חיובו למולו, אף שכבר חלף הלך לו יום השמיני, או שמא חיוב זה של אב, לא נאמר אלא ליום השמיני בלבד.

יעלו לפנינו דברי "מחצית השקל" או"ח סי' תמ"ד הלכות פסח, אות י"א וז"ל: ולכאורה עלת ברוחי נהי דגם אם עבר יום ח' החיוב על האב למוהלו, מ"מ אין בו חיוב מדאורייתא דהא בר קדושין כ"ט. ילפי' דהאב חייב למול בנו מדכתיב "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלקים" והא אברהם מל יצחק ביום ח', נהי דהבן עיבר כל יום כשיגדל מקרא דוכל ערל זכר, אבל על האב אינו חיוב מה"ת. אבל מלשון הרמ"א ביו"ד סי' רס"א ובד"מ שם בשם הכל"ב משמע דהאי עשה דאורייתא על האב והב"ד וכ"ג מתוס' בקדושין דמה"ט מ"ע בכל זמן אפי' לאחר שעבר יום ח' ואילך אין לה זמן קבוע. ע"ש.

וה"קובץ" על הרמב"ם משיג עליו ומסיק וז"ל: ולענ"ד נראה להכריע דודאי ביום ח' דלמדין מדכתי' וימל וכי' כאשר צוה אותו, הדין עם הש"ך דהוי כמו מצות כיוסי דדרשי', "ושפך וכסוהו" מי ששפך הוא יכסה ומצוה על האב למולו בעצמו משא"כ מיום ח' והלאה אף שמצוה על האב הוי מדכתיב "המול לכם כל זכר" והרי הוא כשאר מצוות דעלמא דיכול לעשות ע"י שליח אלא שמצוה

שיש חיוב על כל אדם ללמד תורה לכל א' מדין ישראל, הרי שיתכן כי המצווה שניתנת לאב ללמד את בנו תורה, לא נתייחסה דוקא לתזוּבו מדין אב. כי אם מדין חיוב לימוד תורה הכליל בתוכו חיוב ללמד לא רק ללמוד, ואכן כאלה הדברים כתב ב„הגהות הגר"א" בהלכות ת"ת ביו"ד, שאין חיוב האב ללמד את בנו תורה מדין אב כי אם מדין לימוד תורה לכל א' מישראל, אלא שבבנו נצטווה קודם לכן חבירו שהוא קרוב אליו יותר כמובן, ומדין קדימה בלבד נצטווה האב ללמד תורה ולא מדין אב, אלא מה שמנתה הגמרא בכל זאת חיוב זה לאב, הכוונה היא ללמוד בשכר, שצריך להוציא עליו הוצאות בממון על מנת שילמד תורה, משא"כ בבן חבירו אין הוא מצווה להוציא כספים עבורו, אבל עצם הלימוד, אינו מדין אב אלא מדין איש ישראל, המצווה במצוות לימוד תורה לכ"א מישראל לפי שיש שוב אין אנו יכולים להכריע בשאלה הקודמת התואמת לשאלה הזאת לגבי לימוד תורה לבנו, וכמו לימוד תורה כן מילת הבן, אפשר שאין היא מצווה עליו מדין אב, כי אם בתור היותו ככל א' מישראל, אלא שבבנו קדים טפי ועדיף טפי מבן חבירו, כדברים אשר דיבר הגר"א במצוות ת"ת.

מיהו זה נובל לבאר, במשמעות הפוסקים אשר נדרשו בגמ', דאבוה מיחייב מדכתיב וימל וכו' „כאשר צוה אותו אלוקים" ואילו ב"ד מחויבים מדכתיב „המול לכם כל זכר" דהמעין יראה שיש חילוק רב, בין ציווי ה' לאע"ה למול את יצחק בנו, לבין החיוב הכללי של ב"ד היכא דליכא אבוה, מדכתיב „המול לכם כל זכר", וההסבר הוא ברור דהאב נצטווה בציווי מיוחד כיתר המצוות המוטלות על כל א' מישראל, הה"ד מילת הבן היא מצווה ככל המצוות המוטלת אגברא דאיניש והיי"א אבוה דמלבד שהוא מקיים בזה מצוה של הסרת הערלה מן הערל, הרי הוא כשלעצמו, מקיים מצוות מילת הבן שנצטווה בו מדין אב, משא"כ ב"ד אין הם מצווים במצווה זו, ככל יתר המצוות המצויים בהם איש איש כמאן דרמיא עלייה דגברא, אלא שעליהם מוטל הטורה והכורה

איברא דהמעין בסוגית הגמ' בקדושין כ"ט. יראה דבאמת הוגדר חיובו של אב במילת בנו מדין אב דוקא ולא מדין ב"ד ככל ישראל, ומשמעות הדורשין דילפא הגמ' לאב מ„וימל" ולב"ד מ„המול", הלא כה הם דברי הגמ'.

ת"ר האב הייב בבנו למולו ולפזותו וללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להר שיטן במים. למולו מנ"ל דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלוקים והיכא דלא מהלייה אבוה מחייבו בי דינא למימהלייה דכתיב המול לכם כל זכר והיכא דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה, איהו מנלן דלא מיחייבא דכתיב כאשר צוה אותו אלוקים, אותו ולא אתה וכו'.

השתא לכאורה מי הוא המחויב ללמד את הבן אומנות ולהשיאו אשה והה"ד ללמדו תורה, אם לא אבי הבן, אלה הם החיובים של אב לבנו שהטילה תורה עליו מהמת היותו אב, כי למה יתחייב אדם זר בדאגה להשיאו אשה וללמדו אומנות או ללמדו תורה, אם אינו בנו והוא אינו אביו, הרי שדווקא מכח ומכורת אבהותו נתחייב בחיובים הללו ש' הוגדרו והוטלו על אבי הבן בתור אב, א"כ פשוט הוא שאף מילת הבן תהיה מוטלת על כתפי האב מדין אב למולו כמו יתר החיובים. אלא שעדיין אין להביא ראיה מזה שהביאת הגמרא את חיוב האב במילת בנו בין יתר החיובים שהובאו עם חיוב המילה, כי אף לימוד תורה שמצווה בו אביו ללמדו תורה, מוטל עדיין בספק ועיון גדול, האם גם הוא נכנס בגדר החיובים של אב, או שמא לאו דוקא, וחיובו הוא ככל ישראל, דהנה ילפי' בספרי „ושנתם לבניך" אלו התלמידים, שחייב כל אדם מישראל ללמד את בן חבירו תורה, שכשם ש' מצווה ללמד כן מצווה היא ללמד, וכך נמנתה המצווה ברמב"ם בסה"מ מצוה י"א: שצונו ללמד תורה וללמדה, מפי השמועה למדו „ושנתם לבניך" אלו התלמידים שנקראו בנים, וכן הובא הלשון בתנן מצות עשה ללמד התורה וללמדה,

נוסף על המצוה של מניעת הערלה מן הערלים, שבה מצווין ב"ד, מקיים הוא מצות האב למול את בנו, ואילו ב"ד אינן מצווין אלא שימולו כל ערל שביניהן, והיא מצוה כללית משותפים בה כל ישראל בתור כלל ובתור פרט. ועל כן כתב הר"מב"ם כהמשך ישיר לשיטתו זאת, שאם אין שם אבי הבן, לא יברכו שם אחרים ברכה זאת של "להכניסו" כי זאת הברכה נתקנה ויועדה לאב מדין אבי הבן, שרק הוא שייך בברכה זו, כי היא מביעה ומגדירה את חיובו הנוסף של האב, יתר על כל ישראל, והיי' להכניסו בבריתו של אאע"ה. לא רק להסיר צרלת בנו כי אם בעיקר להכניסו בברית, שממנה גובעת סיבת חיובו של האב להר"מ סיר את ערלת בנו, כי האב מצווה לחנך את בנו ולהכניסו בברית הנצח של ישראל, להמשיך את שלשלת ושרשרת הדורות, כי זוהי מורשתו ו מצותו בתור אב, להנחיל ולהוריש לבאים אחריו, תורת ה' ומצוותיה, על כן הוא מחוייב במילת בנו ובלימוד תורתו ולהשיאו וכו' כדי ש יהיה ממשיך נאמן לאביו ולהוריו טבעי איפוא שאין איש יכול למלאות מצווה זו בהיעדרו כי אין לו אב מלבדו, וזאת אם יעשה שליח על מצותו שלו, ואז תתקיים המצוה בדין שליחות, גם בזה אין הדברים ברורים כל צרכם, אך הר"מ לא דיבר בהלכותיו בגוונא דשליחות, כי אם באין שם אב, ולא מינה איש לשליח על כך, על כן לא יברך אף אחד ברכה זו, כי אין המצוה יכולה לעבור לאף א' מישראל, ובמילא לא תוכל גם הברכה להיאמר מפיו של אחר.

אך הראב"ד בהשגתו ס"ל כמו שהעלינו לעיל, שאין על האב מצוה מיוחדת מדין אב, אלא ככל ישראל, ורק הקיימה תורה והטילה עליו לדאוג קודם כל לבנו, מאשר לבן חבירו, אך בקיימו מצוה זאת בבנו, אין זאת מצוה שלו בדין אב דוקא רק שהוא קרב לבנו יותר, ועל כן לא נאמרה ג"כ הברכה הזאת לאבי הבן בתור אב אלא שהיא נאמרת בשעה שמכניסים את הבן בבריתו של אאע"ה, שאם אין שם אבי הבן יברכו גם אחרים ברכה זו, כל מי שתופס התינוק הוא הממונה עליו בשעה זו

להסיר הערלה מן הערלים, כדי שלא יהיו ערלים בישראל, וכאשר מלים את הבן מונעים הם מלהיותו ערל, אבל מצוותם דייליה לא מקיימים, כי אף פעם לא נתחייבו בחיובא דרמיא עלייה, כתפילין או לולב וכדו' על כן אמרה בהם תורה, "המול לכם כל זכר" והיי' שיהיו כל הזכרים נימולים שיתקיים הכתוב ד"המול" שתיעשה המצוה הזאת, יותר נכון תוסר חרפת הערלה מכלל ישראל, ובהסרת הערלה הזאת יכולים לזכות כ"א מישראל, שרחש לבו לקיימה קודם שיבואו ב"ד, כי לא נאמרה לב"ד אלא בתור הממונים על הצבור, א"כ שליחי ה צבור אינם עדיפם מהצבור השולחם והממנם על כך יותר מהם, ע"כ יכול כ"א לזכות במצוה זו, וק"ו שאין לדרוש תשלום עשרה זהובים ממי שחוטף את המצוה מב"ד כביכול, דמצוה זו אינה שייכת לב"ד דוקא, משא"כ מצוה דאב, שפיר יכול לדרוש תשלום י' זהובים ממי שהקדימו ומל את בנו אם יכול האב למולו בעצמו, כי זו המצוה דאב, לאב בלבד היא שייכת ולא לאף א' מישראל, וע"כ דיברה בו תורה בלשון "ציווי", כאשר ציווה אותו אלוקים" כי הציווי מדין אב לאאע"ה בלבד נאמר וכאשר קיי? אאע"ה את ציווי ה', קיים איפוא מצוה דאב שנאמרה לאברהם למול את יצחק בנו. דברים אלו יבוארו ויוארו בבהירות יתר, כאשר נענין בדברי הר"מ פ"ג מה' מילה ה"א: המל מברך קודם שימול אקבו"צ על המילה אם מל בן חבירו, ואם מל את בנו מברך וצונו למול את הבן, ואבי הבן מברך ברכה אחרת בא"י אמ"ה אקבו"ו להכניסו בבריתו של אאע"ה. מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווים ישראל שימולו כל ערל שביניהן, לפיכך אם אין שם אביו אין מברכין אחריהם ברכה זו ויש מי שהורה שיברכו אותה ב"ד או אחד מן העם ואין ראוי לעשות כן. ובהשגות הראב"ד: מסתברא כמ"ד ב"ד או מיוחד שבעם מברך ונהגו אצלנו שהסנדקוס מברך.

הנה שפתי הרמב"ם ברור מללו: "מצוה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצווין ישראל שימולו כל ערל שביניהן" כלומר שהאב מחוייב במילת כל ערל שביניהן" כלומר שהאב מחוייב במילת הבן

אח"כ לדון בנושא שהועלה, כי לפמש"כ הפסוק ד"וימל" לאב נאמר ואילו הפסוק ד"המול" לב"ד ולכלל ישראל, ואילו זר"מ בסה"מ רט"ו לא הזכיר כלל את הפסוק ד"וימל" רק את הפסוק ד"המול" שכ"כ "שצונו למול את הבן והוא אמרו יתעלה לאברהם המול לכם כל זכר" וכו', כמו"כ רש"י בשבת קל"ב: "ואביו מצווה עליו נפקא לן מהמול לכם כל זכר קזושינן כ"ט. עכ"ל, גב רש"י והר"מ לא הזכירו כלל פסוק זה שלדעתנו הוא מגדיר את חיוב האב מדין אב, אלא שסמכו עצמם על מקור הדין, שנאמר בפרשת "לך לך", המול לכם כל זכר, וא"כ איפוא מהיכן יתחדש לנו באמת חיוב לאב מדין אב, כפי שהשיג על ה"קובץ" ב"דבר אברהם". מיהו אין זה קשיא כלל, כי האמת היא שמקור החיוב, לאב ולב"ד מדכתיב המול לכם כל זכר, שזה נאמר באופן כללי על יסוד הדין של מילה, אך ממשמע שהגמ' ממעטת אותו ולא אותה, דסד"א שהאם תתחייב במילת בנה בתור אם, קמ"ל שאין האם מצווה במצוות המוטלות על האב בלבד, שרק לאברהם ציווה אלוקים ולא לשרה, אף שהיא קרובה לבנה וגם האם מחויבת בהינוך הבנים ובגידולם לתורה וכדו' מ"מ במצוה זאת של מילת הבן, לא תתחייב האם בתור אם, כי זה שייך רק לאב מדין אבהותו, ממיעוט זה אנו למדים שאותו ציווי שנצטווה אאע"ה, אף שמצווין בו ב"ד, מ"מ אצל אברהם היה לציווי זה משמעות אחרת והיינו ציווי ה' לאברהם בתור אב ולא לשרה בתור אם. א"כ לק"מ למה לא הזכירו הר"מ מחברים את הפסוק הזה ד"וימל" מכיוון שהאמת היא שהוא גילוי קרא למה שנצטווה אברהם, כבר מקודם בפ' "לך לך", המול לכם כל זכר" אך הגילוי הזה שמגלה התורה הוא מלמדנו על חיוב האב מדין אב.

נשוב לענייננו, חרוש זה שהעלה מחה"ש שאין על האב חיוב מיום השמיני והלאה וכדברי הר"מ, קובץ" לא בתור אב אלא ככל ישראל, מדכתיב המול לכם כל זכר, זה קשור בשאלה הנטושה במחלוקת הראשונים, האם יש על האב חיוב מדין אב ביום השמיני, יש לדון לכאורה ולומר כי מיום

ומקיים מצוה דאב, כשם שהאב לא קיים מצוותו דילייה אלא מצוה דכלל ישראל.

כדברי הראב"ד כתב גם הריטב"א בקדושין כ"ט. "תיפו"ל דהא מעשהו"ג דמילה ביום ולא בלילה ונשים פטורות, איכא למימר דהתם הוא במצוה דנפשה אבל הכא במצוה דבנה ה"א דמי" חייבא דלא גרעא מב"ד דמיחייבי ממימחלי איצטריך קרא למיפטרא דכתיב אותו ולא אותה ומי שיכניסו לבריה, זה מחייב לברוכי אקב"ו להכניסו בבריתו של אאע"ה, כדאי' במס' שבת, הלכך אי אבוה מהיל ליה מברך לה אבוה ואי ב"ד מהלי ליה מברכי לה ב"ד ואי איהו מהיל נפשייה איהו מברך לה וזה פשוט. עכ"ל.

גם החנוך כתב בסוף דבריו, שאם אין שם אבי הבן, מצי ב"ד לברוכי ברכה זו. ובדברי הריטב"א חוינון להדיא את השיטה ההפוכה מזו של הרמב"ם, שאם לשיטת הרמב"ם מצוה על האב יתר על מצוה שמצווין בה כל ישראל, הרי לשי' הריטב"א צריך מיעוט מיוחד לאם מדכתי' אותו ולא אותה דא"ל"ה סד"א שתתחייב היא ככל ישראל דלא גרעה מב"ד, כי אין המצוה הזאת רמיא על האב כמו מצוה דבגופי' אלא שהיא מצוה דבנה, ואף האב לא מתחייב בתור אב, כי אם להסיר ערלת בנו במה שונה א"כ האם, שאף היא מחויבת להסיר ערלת בנה, כמו ב"ד וכלל ישראל, דעל מצוה בכגון דא, לא ויהי פטור דמעשהו"ג, כי אין זו מצוה המוטלת על האב או על האם כלל, ע"כ בא המיעוט ד"אותו" ולא אותה להוציאנה אף מחיוב זה של כלל ישראל. ושוב כהמשך ישיר לשיטתו כתב שאם אין שם אבי הבן מברכין אחרים את הברכה הזו, אשאף פעם לא היתה מוטלת על מצות האב, שהרי אינה קיימת מצוה כזו מדין אב, דמצוה דבנה היא ולא מצות האב או האם.

ראינו איפוא שיש מחלוקת ראשונים בענין זה בין הר"מ ויתר הראשונים דהר"מ ס"ל שיש בכל זאת חיוב של אב מדין אב, ואילו הני רבותא דר' פליגי עלייה סבירא להו דמצוה דכלל ישראל היא ולא של אב מדין אב.

נותר לפנינו לברר ענין אחר מוקשה, ונשוב

על כך שליח, אם יועיל מעשה זה להשליח עבורו, כי המוהל שמל קיים חובתו דילייה והפסיד א"כ האב מצותו דאב, מכל וכל. אך אם נאמר שעדיין לא פקע חיובו דאב מדין אב, אף לאחר יום השמיני, שפיר נאמר דשייכא בהא מילתא הלכה דשליחות, שהרי ככל מצות התורה דמהני בית שליחות, הה"ד ה"ג תועיל שליחות דכהת"כ, ואם ממנה האב שליח למול את בנו, מהני מעשה דהר שליח להחשיבו כאילו מל בעצמו, ומקיים מיהא שפיר מצוה דאב, אף שיש עדיין לומר שלא נפקעה המצוה הכללית של כל ישראל, מ"מ מצוה זו דכלל יקיים המוהל לעצמו, אבל מצוה דאב מדין אב, תיחשב לאב שמיר.

תוצאה מעשית שלישית תהיה כרוכה בחידושם של "מחה"ש וה"קובץ", בענין ברכה "להכניסו", שלפי דברי הרמב"ם, ברכה זו מברך רק אבי הבן, וכפי הגדרתו, "ואבי הבן מברך ברכה אחרת בא"י וכו' אקב"ו להכניסו בבריתו של אאע"ה" עד כדי כך שאם אין שם אבי הבן, אין אחרים יכולים לברך ברכה זו, יש לדון איפוא בנדון שלפנינו, האם יכול גם אחר לברך ברכה זו ד"להכניסו", דמאחר שפקע חיוב דאב מדין אב, הרי שהברכה הנאמרת לאב בשביל אב, גם היא אינה שייכת הרי דוקא לאב, אלא יכול גם אחר לברך ברכה זו, אולי מי שתופס התינוק, אם יברך ברכה זו, לא יעשה עוול בזה מדין ברכה שאינה צריכה או מוציא ש"ש לבטלה, אף שתהיה תרעומת על כך בודאי, אבל מדינא דברכות לא עשה שום מעוות, דהאב עצמו פנה מקומו כאב ממצוה זו.

הנפק"מ הרביעית היא, לגבי חיוב האם במילת בנה, שאם כדברי ה"קובץ" דפקע חיוב אב מדין אב מיום השמיני והלאה, מדכתוב וימל וכו' בן שמונת ימים, שציוותה תורה לאב ליום השמיני בלבד בתור אב, אבל מכאן ואילך הו"ל מדין "המול", נימא אנן בדרך זו ג"כ למיעוט הכתוב ד"אותו ולא אותה", שגם זה נאמר ליום השמיני בלבד ולא יותר, דהיי" שמיים השמיני והלאה, לא מיעטה התורה את האם במילת בנה, דמה שמיעטה הוא

השמיני והלאה, אין עליו יותר חיוב כאב, אלא ככל ישראל, אבל אם נאמר שגם ביום השמיני, אין על האב חיוב יותר מכל ישראל, אין מקום לומר שמיים תח' והלאה פקע חיובו דאב וקם ליה חיוב חדש ככל ישראל, שהרי אף פעם לא נתווסף בו חיוב חדש מדין אב, לשי' הראב"ד והריטב"א וכמו"כ החנוך, מלבד לדעת הרמב"ם, שעליו יכולים מחה"ש והקובץ לכאורה להתבסס.

מיהו בתור כלל ישראל, לכאורה יקיים מיהא האב את חובתו למול את בנו, אלא שזה רק כאשר ימול בעצמו אם הוא יכול, אך אם אינו יכול וימול אותו מוהל דעלמא מדינא דשליחות, יש לדון בדבר אם תהיה עליו המצוה תופסת, כי אין הדברים ברורים כל צרכם, דהא איתא פלוגתא בפוסקים אי מהני שליחות במילה, וב' דבר אברהם" חידוש חידוש נפלא לומר, כי לא תהני שליחות במצוה זו דמילה, וביאור דבריו הם, דאין שליחות מהני להועיל מעשה דשליח להמשלח רק היכא דחיובא דמשלח בלבד היא המצוה הזו, ואז באה הלכתא דשליחות דכל התורה כולה ואמרה, כי מעשה דשליח שנתמנה על כך ע"י המשלח מהני למשלח כשעושה השליח זאת בשליחותו, דהיי" שנחשב מעשה זה של שליח כאילו עשאו המשלח דשלוחו של אדם כמותו, מיהו כאשר מצוה זו אינה מוטלת רק על המשלח, אלא על כל א' מישראל, וכמו דאמרו בגמ' היכא דלא מהלייה אבוה מיהייבי ב"ד למימהליה, הרי שבמצות המילה משותפים כל ישראל, אף שאביו לפנינו אם לא מלו בעצמו, עוברת במילא חובה זו על כל א' מישראל, אזי כאשר מל המוהל את הבן, מקיים מצוה דרמיא עליה דנפשיה לאו דוקא מצוה דאב, א"כ אף שימנה על כך שליח לא תהני שליחותו להעביר מעשה זה עבור המשלח, כיון שאינו בעלים על מצוה זו, מאחר שכל איש ישראלי מחויב בחובה זו המוטלת עליו מדין "המול לכם כל זכר". לפיכך אם נקבל את הדברים של "מח"ש" וה"קובץ", שאין יותר על האב חיוב מדין אב, מיום השמיני והלאה, לכל היותר, יתחייב מדין ב"ד וכלל ישראל, יש לדון איפוא אם אף ימנה

דוקא, לגבי חיוב האב שהאם הופקעה הימנו, ואין עליה חיוב של אם במילת בנה, דכתיב, "אותו" אבל מיום ח' ואילך דלא נצטווה האב דוקא אלא כל ישראל, א"כ לא קאי האי קרא ד,כאשר צווה אותו אלוקים" אלא ליום השמיני, וממילא, שגב המיעוט לא נאמר בו. מיהו זה יאמר דוקא לשי"ה, "קובץ" דחידוש לן שאין על האב חיוב מדין אב, אלא ליום השמיני, אבל אם לא נימא כך גימא בפשיטות שהאשה פטורה במילת בנה, מדכתיב אותו ולא אותה, והרי הם בעצם דברי הריטב"א בר קדושין כ"ט, כשתירץ קושיית תוס' דתיפול דהוה מעשהו"ג דמילה ביום ולא בלילה, גירץ הוא ז"ל וז"ל: "איכא למימר דהתם הוא במצוה דנפשה אבל הכא במצוה דבנה ה"א דמיתייבא דלא גרעא מב"ד דמיתייבי למימחלי איצטריך קרא למיפטרא דכתיב אותו ולא אותה עיי"ש עוד. הרי שלפי דברי הריטב"א אין על האב חיוב דאב דוקא, וע"כ סד"א שתהיה גם האשה שייכת במצוה זו דלא גרעא מב"ד, כיון שהמצוה בעיקרה כשהיא לאב, ג"כ לא גרעא מב"ד, היינו יכולים לחייבה מצד ב"ד, ע"כ אתא קרא למיפטרה דכתיב אותו א"כ לפי דבריו נפטרה האם לא רק מצד חיוב של אב ואם, אלא גם מצד ב"ד, בודאי שגם לאחר יום ה' שמיני תהיה פטורה, שהרי נפטרה לגמרי מכל חיוב של מילה בין של אב או אם, או של ב"ד, ככל ישראל. וע"כ אין הדברים האמורים בנפק"מ הרביעית מתיחסים אלא לשיטה זו האומרת, שחל חיוב על האב רק ליום השמיני, מדכתיב, "וימל וכו' בן שמונת ימים" דקאי נמי המיעוט של "אותו ולא אותה" רק לבן שמונת ימים.

השתא נלענ"ד לתור אחר דברי ה"קובץ" ו- "מחה"ש" בדרך אחרת, דיש להתבונן במהותו של יום השמיני מהו? האם הוא גדר נוסף בהלכות מילה, דהיי' שמלבד זאת שמקוימת מצוות מילה כשלעצמה, מיקיימא נמי מצוות מילה ליום השמיני, כי יום השמיני הוא נוסף בגדר מילה ביום הח', כי כשאמרת תורה, "וביום השמיני ימול", גילתה לנו בזה, דיום השמיני הוא חלות דין דלעצמו, והוא דין ביום זה בלבד, שמכאן ואילך אזל ליה

האי יומא ודינייה נמי, אף שמיקיימא מצות מילה שפיר, בשאר הימים, אבל ההוא יומא דחל ביה דין דיום השמיני, לא יחזור עוד, ומי שלא מל ביום זה, הפסיד קיום מצוה דההוא יומא, ופשיטא מיהא דהמקיים המצוה ביום השמיני, הרויח שני ענינים, מילה ומילה ביום השמיני, או דילמא שבאמת אין כל חדוש נוסף בהלכות מילה, בהאי דיום השמיני, אלא שמכאן ואילך, היינו מיום השמיני מתחילה מצות המילה לחול על האב.

לכאורה, כשנעיין בדברי ה"קובץ" ו"מחה"ש", הרי ברור הדבר שיש ענין נוסף של יום השמיני, שאל"ה על מה יסוד דבריהם, לומר דמיום השמיני ואילך פקע חיוב אב וקם ליה החיוב ב"ד, אם לא ביסוד האמור שביום השמיני מקוימת המצוה דיום זה שלעצמו ננוסף למצות מילה גרידא, דאז יש מקום לחדש ולומר, דמיום ח' והלאה פקע במילא ענינו של יום זה עם כל גדריו חיוביו וקם ליה חיוב חדש של כלל ישראל, דחיוב דאב בתור אב נאמר ליום השמיני, כמו שדייקו הם ז"ל בפסוק ד,וימל" לשמונת ימים דוקא, דעלה קאי, "כאשר צוה אותו אלוקים", אבל מיום זה ואילך לא נאמר הציווי דוקא לאברהם ע"ה, בתור אב, אלא מדין, "המול לכם" לכל ישראל, אבל כאשר בטל יסוד זה של יום השמיני, הנוסף למצות מילה סתם, קשה להבין את משמעות הדרש דכאשר צוה רק ליום השמיני דע"כ דס"ל, דיש באמת ענין נוסף ד"יום השמיני" בהלכות מילה.

גם ה"דבר אברהם" בחידושו המפורסם, לגבי שתי מילות בזמנה ושלא בזמנה, נראה דאזיל בשיטה זו, אף שאינו מסכים לדברי ה"קובץ" בפרט זה דפקע חיוב האב מיום ח' ואילך, מיהו לגבי תוספתו של יום השמיני, סבירא ליה כמותם כנלענ"ד. שכך כתב, אם נודמו שתי מילות בזמנה ושלב"ה, הי' מינייהו קדים, כהבו רוב הפוסקים להקדים בזמנה לשלב"ז, דחביבה מצוה בשעתה ועוד טעמים, וזו דשלב"ז תידחה לאחריה, ודחה הוא ז"ל דבריהם מכל וכל, משום שאם אמרה תורה וביים השמיני, הרי יש זמן לקיום המצוה עד לשקעה"ה, אלא שזרזין מקדימין למצוות, אבל המצוה תיעשה גם

בשמיני ללידתו, אם לא משום האי סברא שנראית להם לומר, דיום השמיני הוא חדוש בהלכות מילה, דהיינו שהיום גורם למצוה זו ד"יום השמיני" שמי קודם לכן לא היתה ואחרי כן נמי לא תהיה יותר. שפיר איפוא להקשות שתהיה זו מעשהו"ג, דיום השמיני גורם לכך, וע"כ יש להבין איפוא מהו תירוץ כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק, והרי מצוה זו דיום השמיני, אולה לה והלכה ושוב לא תשוב עוד, אלא במתכונת אחרת והיא במצות מילה של חיוב הסרת הערלה, שהיא בגדר אחר לגמרי, ולדברי ה"קובץ" הרי בודאי שנפסקה מצות המילה של אב מדין אב, ובענין זה אין לה המשך כלל, אף שענינה נמשך והולך, אין זה מקרי הזמן גרמא, וראיות לי בזה טובא, שאף אם ענין המצוה נמשך והולך, מ"מ כיון שגדריה של המצוה משתנים ומתחדשים, מקרי שפיר מצוה שהו"ג ואעיר אותם בזה, דהנה במצות ספור יצ"מ, כתב בספר החזון, דנשים פטורות משום שהיו מעשהו"ג, דחיובה הוא בליל ט"ו בניסן, אע"פ שכל השנה ישנה מצוה דומה לה, והיא זכירת יצ"מ, ד"למען תזכור את יום צאתך מא"מ כל ימי חיך" הימים והלילות והרי זמנה של זכירה זו הוא כל היום וכל הלילה, וגם דומה היא הרי במקצת אם לא בהרבה, למצות סיפור יצ"מ דליל ט"ו, א"כ תהיה מצוה זו, דליל ט"ו מ"ע שהו"ג. אך האמת היא כיון שמצוה זו של ספור, נפסקת בליל ט"ו בחצות הלילה, אע"ג שקיימת אז מצוה אחרת, של זכירת יצ"מ של כל ימות השנה, מ"מ אי"ז מקרי דאין לה הפסק, אלא שקמה לה מצוה אחרת אע"פ שענינה דומה וזהה לזו של ליל ט"ו. בזה שונה א"כ ממצות מילה שנפסקת ליום השמיני בתור יום השמיני, ומתחדשת מצוה אחרת של "המול לכם כל זכר", גם זו נקראת א"כ מעשהו"ג ועוד רא' גדולה מזו, במצות זכירת יצ"מ של כל השנה, שזמנה באמת כל היום וכל הלילה, ההלכה דנשים פטורות, והעלה בזה ה"שאגת אריה" דאע"פ שאין לה הפסק, מ"מ כיון שמצות זכירה של יום נגמרת בשקעה"ח ומתחדשת מצות זכירה של לילה בצאה"כ נפסקת בהנה"ח, שאז מתחדשת שוב

בשעות האחרונות של היום, כדת וכדין, אף שלא גילה האב זריזות, אין זה מעכב בקיום המצוה, דזריזות אינה מעיקר הדין, משא"כ זו שלב"ז הרי בכל רגע ורגע עובר על אי הסרת הערלה, וחייב איפוא להסיר הערל מידי ערלותו, אם אז לא יודרו לקיים המצוה יפגום בקיומה ויעבור עבירה של כל רגע על הערלה הקיימת בגופו, מלבד זה, לא אמרה תורה ביום השמיני אלא במובן ליום ח' בלבד, שאז יש ארכה לכל היום, אבל זו שלב"ז אין לה שום ארכה ומשך זמן לקיומה אלא שבהאיר היום והוא ערל, מיד חל עליו החיוב וצריך לקיימו בזריזות, דבשלב"ז הזריזות היא מעיקר הדין מיסוד דבריו ג"כ נראה דאזיל איפוא בשיטה זו, דיום השמיני הוא מחודש בהלכות מילה, בנוסף כמובן למצות המילה, דאלת"ה על מה ניסד את החדוש שיש זמן עד לשקעה"ח ביום השמיני, מכיון שאמרה תורה "ליום השמיני" גילתה בזה, על ענינו המיוחד של יום השמיני, שבתוספתו זאת משנה הוא את מהות המצוה ועושה אותה למילה דיום השמיני, ע"כ יש מקום לומר דיום השמיני נמשך והולך מהנה"ח ועד לשקעה"ח, משא"כ מכאן ואילך יש רק דבר אחד מוגדר ביום, דיום ולא לילה, אבל היום בתור יום כשלעצמו, דימשך חיובו כל שעות היום, זה לא נראה כלל, לכן נראה שה"דבר אברהם" אזיל נמי בסברא זו חדתא, שיש משמעות מחודשת ונוספת בהלכות מילה של יום השמיני, שהיא שונה בזה ממילה שלאחר יום ה' שמיני.

לפי"ז יש באמת מקום לומר שמיום ח' והלאה פקע ליה חיוב דאב שנאמר ליום השמיני בלבד וקם ליה חיוב חדש וקמו לפנינו שוב דברי ה"קובץ" ומחה"ש.

ואני בעיני נראה לענ"ד לפרש דברי התוס' בר' קדושין בשאלה זו, דהקשו בתוס' על הא ד"אותו ולא אותה" תפ"ל דמעשהו"ג היא, שנימול בשמיני ללידתו וכו', וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא, ולכאורה יש להבין קושיתם ותירוץם, דמה עלה על דעתם דתוס' להק"רות, שתהיה מצוה זו נחשבת כמעשהו"ז, כיון דנימול

מצות היום, הו'ל משו"ה מעשהו"ג, דנו של יום אינה ביום וזו של לילה אינה בלילה, ואף גם זאת של יום אינה יכולה להשלים את של לילה, אם חיסר להזכיר בלילה, הה"ד אם חיסר ביום אינו יכול לשלם חיובו במה שיזכיר בלילה, דשתי מצות נפי' רדות הן, הרי לך אף שהמצוה נמשכת באמת וענינה אחד, מ"מ גדריה של המצוה משתנים ומתחדשים הו"ל מעשהו"ג, נימא איפוא דאף מצות מילה תהיה מעשהו"ג, כיון דמצות, "יום השמיני" נפסקת ב' שקעה"ח דאותו יום, ומתחדשת מצוה אחרת לאחר יום ח', ומה תירצו איפוא תוס'.

אשר ע"כ נלענ"ד, לפרש את דברי התוס' בישוב טובא, דבקושיא יסדו דבריהם על סברא זאת ה' אומרת שיש באמת ענין מיוחד ביום השמיני, ואז הוי שפיר מעשהו"ג, כיון דיומא קא גרים, מיהו ב' תירוצם חזרו בהם ואמרו כיון דהזינו דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק, אין זה זמן גרמא, משום דאין זה דין ביום ובדאי שלא היום גורם לחיוב זה, אלא שמכאן ואילך הוא מתחיל לחול, דעד יום השמיני לא היתה ערלה זאת בת חיוב, ע"כ לא היה מצווה, כמו שאע"פ לא היה מצווה במילתו עד שנצטווה, ולא היתה ערלה בת חיוב לחייבו במצוה זו ורק כאשר נצטווה יאע"ה אזי נעשית ערלה זו בת חיוב, הה"ד לפני יום השמיני אין שום חיוב, רק מאותו יום של שמיני ללידתו תל החיוב והוא נמשך והולך עד שימול עצמו, א"כ אין מצוה נוספת ביום השמיני וענינה של המילה ביום השמיני דומה לזו שלאחר יום הח' ואין שום הבדל ולא שום הפסק, ע"כ לא הוי מעשהו"ג, דיומא לא קא גרים רק הערלה כשלעצמה, היא המחייבתו במצוה זו, ומישוב שפיר.

גם מה שכתב ה"דבר אברהם" להקדים ולזרז משלב"ו, דבכל רגע ורגע עובר, יש על זה תמיהה גדולה, ממקרא מפורש, היאך מל אברהם ע"ה את עצמו, "בעצם היום הזה" דהיי' בצהרי היום, ופירש"י כדי לפרסם הדבר, והא כיון שאברהם מילתו היתה משלב"ו, כמו שכתב המהרש"א בשבת ק"ל ע"א וז"ל: ...יצחק היה הראשון שנימול לח' בזמנו, מת בזמנו, אברהם שנימול שלא בזמנו מת ה' שנים קודם זמנו, כדאמר' בפ"ק דב"ב, ע"כ עיי"ש ולפי פסקו של ה"דבר אברהם" דמילה בזמנה יש לה אורך זמן עד שקעה"ה, אבל במשלב"ו כל רגע עובר, דהא מילתו דוחקת כי הערלה מחייבת בכל רגע ורגע להסירה, דהא הוי שלב"ו. ואיך היה אע"ה ממתין עד צהרי היום. אלא שעל זה אפשר לתרץ ולומר, דכיון שבאותה שעה נצטווה אע"ה, הרי שזו היא זמנה של מילתו, דקודם לכן לא היתה ערלתו בת חיוב כלל ורק כאשר בא לו ציווי ה', באותה שעה היה מצווה וזה היה עבורו בבחינת "יום השמיני" דהיי' שזמנו של יצחק היה בשמיני ללידתו ואילו זמנו של אברהם היה באותו יום שנצטווה ולא קשה על ה"דבר אברהם". מיהו מה נעשה אם המהרש"א כתב כן דמילת אברהם אע"ה היתה שלב"ו היאך נחלוק עליו אנו הזעירים מזעיר. ואדרבה שיש להוכיח ממהרש"א זה דאין נפק"מ בין מילה בזמנה לשלב"ו ויתחזקו דבריני, דאין דין ד"י"ו השמיני" ובמילא סגם אין נפק"מ לגבי זירון בכל רגע, אלא שהוא דין ביום בלבד עד לשקעה"ה, ודוק".

לפי האמור כשאנו מבטלים את ענינו המתווסף של "יום השמיני", יש לנו להרהר על כל החדוש שנבנה על יסוד זה, דאם אין ענין מיוחד ביום השמיני לא נוכל לבוא ולומר כי מיום ח' והלאה פקע ליה חיוב אב, מדכתוב, "וימל בן שמונת ימים" בתור אב, כיון שגם ביום שמיני, לא היה הציווי לחדש הלכה דיום השמיני במצות מילה, אלא לגלות